

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

БІЛОЗЕРСЬКА Євгенія Іванівна

УДК 347.961

ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Спеціальність: 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право;
міжнародне приватне право

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2013

Дисертацією є на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка МОН України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Фурса Світлана Ярославівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, завідувач кафедри нотаріального та
виконавчого процесу і адвокатури.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Галянтич Микола Костянтинович,
Науково-дослідний інститут приватного права
і підприємництва Національної академії правових
наук України, заступник директора з наукової роботи

кандидат юридичних наук, доцент
Богдан Йосип Гнатович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, заступник завідувача кафедри
цивільного права і процесу.

Захист відбудеться «___» _____ 2014 року о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.10 в залі вченої ради Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розіслано «___» _____ 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.О. Кориневич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. З початком ХХІ століття професором Фурсою С.Я. запроваджено в науці погляд на нотаріальну діяльність як на галузевий процес. На сьогодні ця думка вже не викликає будь-яких заперечень у дослідників проблем нотаріату в Україні.

Серцевиною будь-якого юридичного процесу є вчення про докази та доказування. Так повинно бути і у сфері нотаріального процесу. Передумовою прийняття нотаріусом рішення у нотаріальній справі є встановлення кола фактів, передбачених нормою, яка підлягає застосуванню, а також збирання, вивчення та оцінка доказів по справі. Ця діяльність і є суть доказування.

Не дивлячись на те, що наука нотаріального процесу на даний час вже виокремилась в самостійну сферу правових досліджень і питання нотаріального процесу все більше привертають до себе увагу науковців, загальні питання доказів та доказування у цьому процесі досить рідко стають предметом окремих досліджень. Винятком є лише дослідження С.Я. Фурси, опубліковане як розділ „Докази та доказування у нотаріальному процесі” у науково-практичному посібнику „Теорія нотаріального процесу”. Поміж тим, більше уваги науковці приділяють доказам та доказуванню при вчиненні окремих нотаріальних дій, що, на наш погляд, не завжди є правильним.

Не сприяє вивченню загальнотеоретичних питань доказів та доказування у нотаріальному процесі і законодавство, яке взагалі залишає поза увагою ці питання. Нотаріальне процесуальне законодавство на відміну від законодавства про судочинство не містить спеціальних загальних положень щодо доказів та доказування. Складається дивна ситуація, коли фактична діяльність по доказуванню обставин нотаріальної справи існує, а норм, які б врегулювали цю діяльність – немає.

Розвиток суспільно-правових відносин у сфері нотаріату довів, що в деяких ключових питаннях, зокрема, й в питаннях доказів та доказування, Закон України „Про нотаріат” себе вже вичерпав. Значна чисельність існуючих нормативних актів без загальних положень щодо доказування також не сприяє ефективності нотаріальної діяльності. Спроби кодифікувати нотаріальні процесуальні норми у єдиному нормативному акті (Нотаріальному процесуальному кодексі України) поки що не знайшли підтримки у законодавця. В багатьох випадках, зокрема, й в питаннях доказів та доказування, він потребує ще значного доопрацювання.

Наслідком такого стану є чисельні проблеми, що виникають у практиці вчинення нотаріусами нотаріальних дій. Як наслідок, це призводить до порушення прав фізичних та юридичних осіб, охорону та захист яких повинен здійснювати нотаріус.

Таким чином, відсутність окремих монографічних та дисертаційних досліджень, присвячених питанню доказів та доказування у нотаріальному

процесі, необхідність вдосконалення нотаріального процесуального законодавства та практики його застосування, складність окремих питань щодо доказів та доказування у нотаріальному процесі обумовлюють актуальність проведеного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно з планом науково-дослідної роботи юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, зокрема, бюджетної теми „Удосконалення правового механізму реалізації та захисту прав та інтересів людини та громадянина в Україні” (номер державної реєстрації 0191U007725) і плану науково-дослідної роботи кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є: науковий аналіз окремих проблемних питань щодо доказів та доказування у нотаріальному процесі; розробка теоретичних положень та обґрунтованих наукових пропозицій, спрямованих на вдосконалення процесуальних правовідносин, пов'язаних з доказування фактичних обставин у нотаріальних справах; вдосконалення діючого нотаріального процесуального законодавства України та підвищення ефективності його застосування особами, які вчиняють нотаріальні дії.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження були поставлені такі завдання:

- визначити теоретичну основу для розуміння понять доказів та доказування, стадій доказування, окремих засобів доказування у нотаріальному процесі;
- вивчити практику застосування положень нотаріального процесуального законодавства щодо доказів та доказування при вчиненні нотаріусами нотаріальних дій;
- провести класифікацію доказів у нотаріальному процесі, виявити особливості окремих видів доказів;
- визначити коло можливих засобів доказування у нотаріальному процесі;
- дослідити особливості стадій доказування у нотаріальному процесі;
- виявити особливості правового регулювання та застосування окремих засобів доказування у нотаріальному процесі.

Об'єктом дослідження є нотаріальні процесуальні правовідносини, що виникають при вчиненні нотаріусами України та іншими повноважними посадовими особами нотаріальних дій.

Предметом дослідження є нотаріальне процесуальне законодавство, норми якого регулюють особливості доказів та доказування при вчиненні нотаріальних дій, та містяться як у Законі України „Про нотаріат”, так і в інших Законах та підзаконних нормативних актах; практика застосування цих норм нотаріусами України; наукові доробки в цій сфері.

Методологічна основа дослідження. Дисертаційна робота виконана із використанням загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів

юридичної науки. При написанні роботи використані такі методи: діалектичний (дозволив проаналізувати взаємозв'язок загальних положень про доказування у законодавстві про судочинство та процесуальних норм, які містяться в актах нотаріального процесуального законодавства); метод класифікації (дав змогу розподілити окремі поняття, пов'язані з доказами та доказуванням, за різними критеріями), порівняльно-правовий (дав змогу порівняти особливості доказів та доказування у нотаріальному процесі та судочинстві); аналітичний (застосовано при обґрунтуванні окремих теоретичних висновків, зроблених у дисертації), формально-юридичний (застосовано при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства), логіко-граматичний (при тлумаченні окремих положень законодавства, які сформульовані нечітко).

Теоретичну основу дисертаційної роботи складають праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників науки теорії держави та права, науки про судочинство, насамперед, цивільного процесуального права, зокрема, С.С. Алексєєва, С.С. Бичкової, Ю.В. Білоусова, Й.Г. Богдана, О.Т. Боннера, С.В. Васильєва, М.А. Гурвича, О.Ф. Клейнмана, А.С. Козлова, К.І. Комісарова, М.В. Костицького, С.В. Курильова, Т.М. Кучер, О.М. Лазько, В.В. Масюка, Ю.К. Осипова, Г.Л. Осокіної, І.В. Решетнікової, В.І. Тертишнікова, М.К. Треушнікова, М.С. Шакарян, М.Й. Штефана та інших, а також представників науки нотаріального процесуального права, зокрема, таких як В.В. Баранкова, І.Г. Бережна, М.В. Бондарєва, Н.В. Василина, Т.Г. Калініченко, В.В. Комаров, О.М. Криштопа, Ю.О. Лежух, І.С. Мельник, Е.М. Мурадьян, І.Г. Медведєв, Я.П. Панталієнко, Н.В. Партоленко, С.Г. Пасічник, Л.К. Радзієвська, О.С. Снідевич, С.Я. Фурса, В.В. Ярков та ін.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що ця дисертація є першим комплексним науковим дослідженням особливостей доказів та доказування у нотаріальному процесі. Проведене дослідження дало змогу зробити низку нових наукових висновків з питань доказів та доказування у нотаріальному процесі, внести пропозиції щодо вдосконалення нотаріального процесуального законодавства.

Новизна знаходить свій прояв у таких нових наукових положеннях, що виносяться на захист:

Уперше:

– обґрунтовано положення щодо наявності у нотаріальному процесі самостійного принципу – принципу офіційного з'ясування обставин справи. Цей принцип знаходить свій прояв у тому, що: 1) нотаріус визначає обставини, які необхідно встановити для вчинення нотаріальної дії (предмет доказування), та перелік доказів, за допомогою яких ці факти можна встановити; 2) нотаріус за власною ініціативою може витребувати докази, які відсутні у особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії; 3) нотаріус може за власною ініціативою здійснити перевірку певних документів, якщо в нього є сумніви у тому, що вони є дійсними;

– висловлена ідея щодо наявності у нотаріальному процесі принципу нотаріальної істини як основного начала нотаріального процесуального права,

відповідно до якого нотаріус зобов'язаний встановити при вчиненні нотаріальної дії дійсні обставини справи та постановити обґрунтований нотаріальний акт, використовуючи для цього всі передбачені законом засоби. Вказівка у назві цього принципу саме на нотаріальну істину характеризуватиме цей принцип виключно як галузевий принцип нотаріального процесуального права;

– з метою забезпечення неупередженості нотаріуса запропоновано механізм усунення його від вчинення нотаріальної дії шляхом надання заінтересованим особам права відводу нотаріуса. Заяву про відвід доцільно було б вирішувати органам юстиції, а наслідком задоволення цієї заяви повинне бути передання нотаріальної справи іншому нотаріусу;

– сформульовано ознаки (особливості) доказування як процесуальної форми пізнання у нотаріальному процесі. Такими ознаками є: 1) нормативність; 2) документальність; 3) письмовість; 4) безспірність;

– визначено таку сукупність основних способів збирання доказів у нотаріальному процесі: 1) надання доказів особами, які звернулася за вчиненням нотаріальної дії, або іншими, заінтересованими у вчиненні нотаріальної дії, особами за власною ініціативою; 2) витребування нотаріусом відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, від інших осіб; 3) самостійне отримання нотаріусом доказів з електронних реєстрів; 4) призначення експертизи; 5) надіслання повідомлень заінтересованим у вчиненні нотаріальної дії особам з метою пересвідчитись у відсутності в цих осіб заперечень щодо її вчиненні; 6) вчинення допоміжних нотаріальних дій;

– запропоновано процедуру фіксації нотаріального процесу, елементами якої є: 1) попередження учасників нотаріального процесу про фіксацію технічними засобами перед початком нотаріального провадження; 2) проведення перевірки правильності показників і працездатності приладу, тестового запису; 3) фіксація процесу розпочинається безпосередньо з початком здійснення нотаріального процесу; 4) забезпечення збереження запису у матеріалах справи, вчинення спеціальної відмітки про фіксацію нотаріального процесу у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій;

– обґрунтовано межі можливого застосування пояснень заявників, заінтересованих осіб та їх представників як засобу доказування у нотаріальному процесі. Такий засіб доказування може використовуватись для: 1) заперечення відсутності факту, визначеного презумпцією; 2) підтвердження негативних фактів предмету доказування; 3) підтвердження особою фактів, які згідно з законодавством повинні, але не можуть бути безпосередньо сприйняті нотаріусом; 4) підтвердження фактів виконання особами, які звернулися до нотаріуса, окремих вимог законодавства щодо повідомлення одне одної про визначені законодавством обставини; 5) підтвердження або спростування юридичних фактів, які, відбуваючись у житті, можуть не знаходити свого офіційного підтвердження у документах;

– запропоновано як одну з підстав для відмови у вчиненні нотаріальної дії передбачити некомпетентність нотаріуса щодо тієї нотаріальної дії, за вчиненням якої звернулася особа;

– запропоновано поділ доказів у нотаріальному процесі на первинні докази і докази-підтвердження. Первинним доказом є той доказ, у формі якого у своєму первинному вигляді існує відповідна інформація та який згідно з законом потребує свого процесуального закріплення у іншій процесуальній формі, а доказом-підтвердженням той доказ, у формі якого було закріплено первинний доказ.

Удосконалено:

– наукові положення щодо фактів, які не підлягають доказуванню у нотаріальному процесі. Визначено, що такими фактами є факти, які не потребують подання від заінтересованих осіб жодних доказів на підтвердження їх існування, а вони або ж вже вважаються встановленими згідно з законом (презюмовані факти), або ж вже відомі нотаріусу та необмеженому колу осіб (загальновідомі факти), або ж є фактами, які існують чи відбуваються на момент вчинення нотаріальної дії та в наявності яких нотаріус може пересвідчитися особисто під час вчинення цієї нотаріальної дії.

Набули подальшого розвитку:

– положення щодо кола засобів доказування у нотаріальному процесі, якими визначено: 1) письмові докази; 2) пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників; 3) речові докази; 4) електронні докази; 5) висновок експерта.

– наукові положення щодо предмету доказування у нотаріальному процесі. Визначено, що його складають такі факти: 1) юридичні матеріально-правові факти; 2) нотаріально-процесуальні факти; 3) факти, на підставі яких нотаріус реагує на порушення законодавства;

– ідея щодо неможливості використання у нотаріальному процесі показань свідків як засобу доказування;

– ідея щодо наявності електронних доказів як самостійного засобу доказування у нотаріальному процесі. Визначено, що застосування електронних доказів у нотаріальному процесі може виникнути у двох випадках: у разі використання нотаріусом при вчиненні нотаріальної дії електронного документа, а також у разі використання ним баз даних Єдиних та Державних реєстрів.

У роботі запропоновані окремі зміни та доповнення до положень актів законодавства (насамперед, Закону України „Про нотаріат” та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 №296/5), внесено пропозиції щодо удосконалення практики вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та іншими повноважними особами.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні висновки та практичні пропозиції, які сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані: у науково-дослідній

діяльності щодо подальшого вивчення особливостей доказів та доказування у нотаріальному процесі; у нормотворчій діяльності, пов'язаній з розробкою та прийняттям нормативних актів, внесенням змін та доповнень до чинного нотаріального процесуального законодавства; у навчальному процесі при викладанні курсу „Нотаріат в Україні”, спецкурсів „Нотаріальний процес”, „Реалізація окремих видів правовідносин в нотаріальному процесі України”, „Актуальні проблеми нотаріату в Україні”, при написанні підручників, посібників, підготовці навчальних програм, методичних вказівок; у практичній діяльності при вчиненні нотаріальних дій.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Основні теоретичні положення та практичні висновки, які складають наукову новизну дослідження, отримані дисертантом особисто.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки і практичні рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Окремі результати дисертації також були оприлюднені на науково-практичних конференціях: „Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку” (28 січня – 1 лютого 2010 року, м. Київ), „Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених” (23 квітня 2010 року, м. Київ), „Правові проблеми зміцнення української державності” (19-20 листопада 2010 року, м. Одеса), „Проблеми процесуальної науки: історія та сучасність” (25-26 листопада 2010 року, м. Київ), „Актуальні проблеми теорії і практики нотаріального, цивільного, виконавчого процесу: їх співвідношення та взаємодія” (21-22 лютого 2013 року, м. Київ).

Публікації. Основні висновки та положення дисертаційного дослідження викладені у 10 наукових публікацій, 5 з яких є статтями, опублікованими у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, а 5 є тезами наукових доповідей на наукових конференціях. Додатково окремі наукові результати опубліковані у науково-практичному посібнику „Теорія нотаріального процесу”, написаному у співавторстві.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою й завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають у себе 5 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (212 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 203 сторінки, з яких 180 – основний зміст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; зазначається мета, завдання, об'єкт, предмет, методологічна та теоретична основа дослідження, визначається наукова новизна одержаних результатів, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, а також апробація

результатів дисертації, вказуються відомості щодо публікацій автора, а також щодо структури та обсягу дисертації.

Розділ 1 „Докази у нотаріальному процесі” складається з трьох підрозділів, у яких наводяться аналіз поняття доказів у нотаріальному процесі, їх загальна характеристика та класифікація, досліджуються особливості засобів доказування та фіксації доказів у нотаріальному процесі.

У підрозділі 1.1 *„Поняття, загальна характеристика та класифікація доказів у нотаріальному процесі”* автором зауважено, що наука нотаріального процесу при визначенні поняття доказів увібрала у себе усю ту дискусію, яка має місце у науці цивільного процесу. Надано визначення поняття доказів у нотаріальному процесі, під якими розуміється будь-яка інформація (фактичні дані, відомості про факти), на підставі яких у встановленому законом порядку з передбачених законом засобів доказування нотаріус встановлює обставини, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії.

У науці нотаріального процесу питання щодо можливих засобів доказування у нотаріальному процесі є спірним. Зроблено висновок, що у нотаріальному процесі засобами доказування обставин, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії, є: письмові докази, пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників, речові докази, електронні докази та висновок експерта. Показання свідків не можуть використовуватися як засоби доказування, а статус осіб, зазначених у законодавстві про нотаріат як свідків, доцільно зводити до статусу очевидців події.

Розглянуто існуючі у галузевій науці нотаріального процесу класифікації доказів: на прямі та непрямі; на особисті, речові та змішані; на загальні та спеціальні. Запропоновано власну класифікацію доказів на первинні докази і докази-підтвердження. Первинним доказом є той доказ, у формі якого у своєму первинному вигляді існує відповідна інформація та який згідно з законом потребує свого процесуального закріплення у іншій процесуальній формі, а доказом-підтвердженням той доказ, у формі якого було закріплено первинний доказ.

У підрозділі 1.2 *„Засоби доказування у нотаріальному процесі як форма доказів”* аналізуються особливості окремих засобів доказування.

У пункті 1.2.1 *„Письмові докази у нотаріальному процесі”* аналізуються особливості письмових доказів, під якими автор розуміє предмети матеріального світу, створені, як правило, поза межами нотаріального провадження, на яких за допомогою певних знаків (письма) висловлені думки, що містять відомості про факти, які мають значення для нотаріальної справи.

Письмові докази у нотаріальному процесі використовуються як для підтвердження тих фактів предмету доказування, які згідно з законом можуть і повинні підтверджуватись певними письмовими доказами, так і у разі, коли закон прямо не передбачає можливість підтвердження певного факту за допомогою письмового доказу, однак за обставинами справи це можна зробити саме за допомогою письмового доказу.

Зазначається, що законодавство про нотаріат та нотаріальна практика висувають суттєві вимоги до оформлення документів як письмових доказів, а також аналізуються існуючі в науці нотаріального процесу класифікації письмових доказів. Запропоновано поділяти письмові докази у нотаріальному процесі також за їх доказовою силою як наслідком оцінки всіх його об'єктивних і суб'єктивних ознак. Однак, ця класифікація доказів потребує ще свого детального дослідження.

У **пункті 1.2.2 „Пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників як засіб доказування у нотаріальному процесі”** досліджуються окремі питання цього засобу доказування.

Зроблено висновок, що пояснення осіб, заінтересованих осіб та їх представників можуть та повинні використовуватися там, де обставини справи, які потребують встановлення, за своїм характером не можуть бути підтверджені іншими, більш кращими, насамперед, письмовими доказами. На думку автора цей засіб доказування використовується: 1) для заперечення відсутності факту, визначеного презумпцією; 2) для підтвердження негативних фактів предмету доказування, тобто фактів відсутності певних обставин; 3) для підтвердження особою фактів, які згідно з законодавством повинні, але не можуть бути безпосередньо сприйняті нотаріусом; 4) для підтвердження фактів виконання особами, які звернулися до нотаріуса, окремих вимог законодавства щодо повідомлення одне одної про визначені законодавством обставини; 5) для підтвердження або спростування юридичних фактів, які, відбуваючись у житті, можуть не знаходити свого офіційного підтвердження у документах.

Пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників можуть існувати як в усній, так і в письмовій формі. В останньому випадку у нотаріальному процесі виникає проблема фіксації цих пояснень. Така фіксація може бути безпосередньо здійснена у спеціально поданих на ім'я нотаріуса заявах при вчиненні ним нотаріальної дії.

В результаті проведення дослідження зроблено висновок, що пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників – це такий засіб доказування, джерелом відомостей в якому є заінтересована у вчиненні нотаріальної дії особа, та інформація, що має значення для справи надається цією особою в усній або письмовій формі.

У **пункті 1.2.3 „Речові докази у нотаріальному процесі”** вказується на те, що думка про існування речових доказів у нотаріальному процесі є спірною, поміж тим, ґрунтовний аналіз особливостей доказів та доказування у нотаріальному процесі надають можливість виділяти у нотаріальному процесі речові докази як самостійний засіб доказування. Ними у нотаріальному процесі, зокрема, є речі (предмети), щодо яких вчиняються нотаріальні дії.

На підставі наукових висновків теорії доказів щодо розуміння документа та зображення людей як речового доказу, автор робить висновок, що речові докази є досить поширеним засобом доказування у нотаріальному процесі, може навіть ще більш поширеним, ніж у цивільному процесі.

Сформульовано визначення поняття речових доказів у нотаріальному процесі як речей (предметів, досить часто, документів), які містять у собі інформацію про певні юридичні обставини, які мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії, з яких необхідна інформація отримується нотаріусом шляхом огляду цих речей.

У *пункті 1.2.4 „Висновок експерта у нотаріальному процесі”* аналізуються правові підстави використання у нотаріальному процесі висновку експерта. Зроблено висновок, що питання процедури призначення експертиз у нотаріальному процесі, процесуального становища експерта, його прав та обов'язків, змісту висновку експерта тощо законодавством на сьогодні не врегульовані.

Законодавство передбачає можливість проведення у нотаріальному процесі лише обмеженого кола експертиз, а саме експертизи документів, не дивлячись на те, що при вчиненні нотаріальних дій може виникнути необхідність застосування спеціальних знань у сфері криміналістики, лінгвістики, медицини, економіки тощо, якими нотаріуси можуть і не володіти.

У роботі надається власне визначення поняття висновку експерта у нотаріальному процесі, яким є документ, що містить опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки щодо питань, поставлених нотаріусом або іншою особою, яка вчиняє нотаріальні дії, та які мають значення для вчинення нотаріального провадження.

У *пункті 1.2.5 „Електронні докази у нотаріальному процесі”* автор робить висновок, що електронні докази є самостійним засобом доказування у нотаріальному процесі. Під електронними доказами у нотаріальному процесі розуміються відомості про факти, які мають значення для вчинення нотаріальної дії та виконані у електронно-цифровій формі, що безпосередньо сприймається нотаріусом

Застосування електронних доказів у нотаріальному процесі може виникнути у двох випадках: у разі використання нотаріусом при вчиненні нотаріальної дії електронного документа, а також у разі використання ним баз даних Єдиних та Державних реєстрів.

Електронні документи на сьогодні не є поширеними у практиці, а їх використання у нотаріальній практиці породжує низку проблем.

Для встановлення обставин справи нотаріуси мають прямий доступ до низки реєстрів. Автор вказує на те, що існування електронних реєстрів має крім позитивних й низку негативних наслідків. Зроблено висновок, що при вирішенні питання щодо доцільності існування вже існуючих реєстрів та необхідності запровадження нових, необхідно виходити із здатності реєстру вирішити суттєві і чисельні проблеми, що виникають у нотаріальній практиці.

У *підрозділі 1.3 „Фіксація доказів у нотаріальному процесі”* зазначається, що особливості окремих доказів та способів їх дослідження у нотаріальному процесі вимагають спеціальної фіксації таких доказів. На думку автора, питання фіксації доказів у нотаріальному процесі є складовою більш ширшого,

на даний час ще мало дослідженого наукою питання фіксації нотаріального процесу технічними засобами, особливості яких також досліджуються автором.

Запропоновано під фіксацією нотаріального процесу технічними засобами розуміти технічний запис нотаріального процесу, здійснений за допомогою відповідного технічного комплексу по фіксації на магнітний, оптичний, магнітно-оптичний накопичувач, карту флеш-пам'яті або інший схожий носій з дотриманням визначеного процесуального порядку. Пропонується також авторська процедура фіксації нотаріального процесу.

Розділ 2 „Доказування у нотаріальному процесі” складається з двох підрозділів, у яких досліджуються поняття та загальна характеристика доказування та доведення у нотаріальному процесі, а також особливості окремих стадій доказування.

У підрозділі 2.1 *„Поняття та загальна характеристика доказування та доведення у нотаріальному процесі”* проводиться аналіз доказування та доведення з позицій процесуальної науки.

Вказується, що в науці нотаріального процесу не визначають мету доказування (встановлення істини) та засіб досягнення цієї мети як самостійні принципи нотаріального процесу, об'єднуючи їх фактично в одному принципі – принципі обґрунтованості вчинення нотаріальних дій (принципі обґрунтованості нотаріальних актів). Це є недоліком науки нотаріального процесу, оскільки положення про істину є фундаментальними положеннями будь-якого процесу. Відтак, у нотаріальному процесі необхідно виокремлювати самостійний принцип нотаріальної (об'єктивної) істини. Запропоновано визначення цього принципу.

Досліджуються засоби досягнення істини у нотаріальному процесі. Зроблено висновок, що змагальність не є характерною для нотаріального процесу. Для нотаріального процесу по аналогії з адміністративним процесом необхідним є виокремлення самостійного принципу – принципу офіційного з'ясування обставин справи. Зазначаються прояви цього принципу у нотаріальному процесі.

Досліджуються суб'єкти доказування у нотаріальному процесі, якими є нотаріус, особи, які звертаються до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії (заявники), особи, чії права та законні інтереси зачіпаються вчинюваною нотаріальною дією (заінтересовані особи), особи, які надають докази за запитом нотаріуса та експерти. Аналізуються окремі проблеми правового регулювання прав цих суб'єктів у сфері доказування.

Сформульовано визнання поняття доказування у нотаріальному процесі, під яким розуміється процесуальна та розумова (логічна) діяльність учасників нотаріального процесу – суб'єктів доказування, що спрямована на встановлення обставин нотаріальної справи, необхідних для постановлення законного та обґрунтованого нотаріального акту.

На підставі аналізу окремих проблем, що можуть виникати у практиці, пропонується запровадити у нотаріальному процесі механізми усунення нотаріуса від вчинення нотаріальної дії шляхом надання заінтересованим

особам права відводу нотаріуса. Це право вони зможуть реалізувати тоді, коли при вчиненні нотаріальної дії існуватимуть обставини, які викликають сумніви у об'єктивності та неупередженості нотаріуса. Повноваження щодо вирішення питання про відвід нотаріуса доцільно було б надати органам юстиції, а наслідком задоволення цієї заяви повинне бути передання нотаріальної справи іншому нотаріусу.

Досліджено особливості доказування як процесуальної форми пізнання у нотаріальному процесі та визначено особливості (ознаки) такої форми: 1) нормативність; 2) документальність; 3) письмовість; 4) безспірність.

Підрозділ 2.2 „Стадії доказування у нотаріальному процесі” складається з чотирьох пунктів, у яких досліджуються загальні положення щодо стадій доказування у нотаріальному процесі та особливості окремих стадій.

У **пункті 2.2.1 „Загальні положення щодо стадій доказування у нотаріальному процесі”** визначається сукупність стадій доказування у нотаріальному процесі, якими є: 1) визначення предмету доказування у нотаріальній справі; 2) збирання доказів; 3) дослідження доказів нотаріусом; 4) оцінка доказів нотаріусом.

У **пункті 2.2.1 „Визначення предмету доказування у нотаріальному процесі”** визначено, що предметом доказування у нотаріальному процесі є коло фактів, які необхідно встановити нотаріусу для правильного вчинення нотаріальної дії. Джерелом формування такого предмету доказування є норми матеріального і нотаріального процесуального права та пояснення особи, яка звернулася до нотаріуса за вчиненням нотаріальної дії.

Зазначається, що кожна з нотаріальних дій має свою специфіку предмету доказування, предмети доказування окремих нотаріальних дій можуть різнитися між собою настільки, що фактично не мати взагалі нічого спільного. Предмет доказування у нотаріальному процесі залежить та обумовлюється, насамперед, тією нотаріальною дією, яку необхідно вчинити, її правовою природою.

Проблеми з визначенням виду нотаріальної дії існують тільки в певних випадках, причому, швидше на рівні теорії, які, однак, безпосередньо впливають на правильне визначення предмету доказування у нотаріальній практиці. Такі проблеми виникають, зокрема, в розмежуванні таких нотаріальних дій як посвідчення односторонніх правочинів та засвідчення справжності підпису на заяві.

Автором сформульовано обсяг фактів предмету доказування у нотаріальному процесі, який складають: юридичні матеріально-правові факти; нотаріально-процесуальні факти; факти, на підставі яких нотаріус реагує на порушення законодавства.

До предмету доказування не входять факти, які не підлягають доказуванню у нотаріальному процесі. Їх складають факти, які вже вважаються встановленими згідно з законом (презюмовані факти), або ж вже відомі нотаріусу та необмеженому колу осіб (загальновідомі факти), або ж ті факти, які існують чи відбуваються на момент вчинення нотаріальної дії та в наявності

яких нотаріус може пересвідчитися особисто під час вчинення цієї нотаріальної дії.

У *пункті 2.2.2 „Збирання доказів у нотаріальному процесі”* визначається, що збирання доказів у нотаріальному процесі – це сукупність дій учасників нотаріальних процесуальних правовідносин, спрямованих на забезпечення нотаріального процесу інформацією, яка може бути використана як доказ при встановленні необхідних фактів. Збирання доказів складає самостійну стадію процесу доказування.

Аналіз нотаріального процесуального законодавства дає можливість автору визначити такі основні способи збирання доказів у нотаріальному процесі: 1) надання доказів особами, які звернулася за вчиненням нотаріальної дії, або іншими, заінтересованими у вчиненні нотаріальної дії, особами за власною ініціативою; 2) витребування нотаріусом відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, від інших осіб; 3) самостійне отримання нотаріусом доказів з електронних реєстрів; 4) призначення експертизи; 5) надіслання повідомлень заінтересованим у вчиненні нотаріальної дії особам з метою пересвідчитись у відсутності в цих осіб заперечень щодо її вчиненні; 6) вчинення допоміжних нотаріальних дій.

У *пункті 2.2.3 „Дослідження доказів у нотаріальному процесі”* аналізуються особливості цієї стадії доказування. Формулюється визначення поняття дослідження доказів у нотаріальному процесі як діяльності нотаріуса та заінтересованих у вчиненні нотаріальної дії осіб по сприйняттю наявних у нотаріальній справі доказів, з метою їх вивчення та оцінки.

Визначено, що дослідження доказів здійснюється нотаріусом певними способами, вибір одного з яких обумовлюється особливістю засобу доказування. Зроблено висновок, що нотаріус досліджує докази такими способами як прочитання, заслуховування та огляд.

У *пункті 2.2.4 „Оцінка доказів у нотаріальному процесі”* вказується, що оцінка нотаріусом доказів у нотаріальному процесі є завершальною стадією процесу доказування та полягає у визначенні належності, допустимості, достатності та достовірності наявних у нотаріуса доказів. Оцінка доказів здійснюється не лише на правових засадах, а й врегульовується законами логіки.

Окремо досліджуються належність, допустимість, достатність та достовірність як елементи оцінки доказів, вказується на недоліки правового регулювання щодо цих елементів.

Підсумки наукового дослідження сформульовано у **Висновках**, які відображають основні теоретичні результати дисертації та конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного нотаріального процесуального законодавства. Зокрема, у дисертації зроблені такі теоретичні висновки:

1. В нотаріальному процесі засобами доказування (як форми доказів) обставин, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії, є: 1) письмові докази; 2) пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників; 3) речові докази; 4) електронні докази; 5) висновок експерта.

2. Пропонується поділяти письмові докази у нотаріальному процесі за їх доказовою силою як наслідком оцінки всіх його об'єктивних і суб'єктивних ознак. Пропонується створити ієрархічну систему письмових доказів, в якій кожний абстрактний письмовий доказ отримає своє місце, що дозволить більш ефективно застосовувати його у практиці.

3. Пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників використовуються: 1) для заперечення відсутності факту, визначеного презумпцією; 2) для підтвердження негативних фактів предмету доказування, тобто фактів відсутності певних обставин; 3) для підтвердження особою фактів, які згідно з законодавством повинні, але не можуть бути безпосередньо сприйняті нотаріусом; 4) для підтвердження фактів виконання особами, які звернулися до нотаріуса, окремих вимог законодавства щодо повідомлення одне одної про визначені законодавством обставини; 5) для підтвердження або спростування юридичних фактів, які, відбуваючись у житті, можуть не знаходити свого офіційного підтвердження у документах.

4. Розуміння зображення людей як речових доказів, вказує на те, що вже перша ж дія, яку фактично вчиняє нотаріус при зверненні до нього особи за вчиненням нотаріальної дії, а саме встановлення цієї особи, вимагає дослідження речових доказів.

5. Обов'язкове дослідження документів на предмет їх справжності, а також обов'язкове встановлення особи у нотаріальному процесі свідчить про те, що речові докази є досить поширеним засобом доказування у нотаріальному процесі, може навіть ще більш поширеним, ніж у цивільному процесі.

6. Необхідно як одну з підстав для відмови у вчиненні нотаріальної дії передбачити некомпетентність нотаріуса щодо тієї нотаріальної дії, за вчиненням якої звернулася особа.

7. В нотаріальному процесі можливим є призначення будь-якого виду експертизи (криміналістичної, філологічної, історичної тощо), предметом дослідження якої буде справжність (істинність) документа.

8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України підлягає вдосконаленню на предмет передбачення у ньому можливості вчинення нотаріусами таких нотаріальних дій, як посвідчення правочинів, укладених шляхом створення електронних документів, та засвідчення вірності копій електронних документів.

9. Запропоновано таку процедуру фіксації нотаріального процесу: 1) попередження учасників нотаріального процесу про фіксацію технічними засобами перед початком нотаріального провадження; 2) проведення перевірки правильності показників і працездатності приладу, тестового запису; 3) фіксація процесу розпочинається безпосередньо з початком здійснення нотаріального процесу; 4) забезпечення збереження запису у матеріалах справи, вчинення спеціальної відмітки про фіксацію нотаріального процесу у реєстрі для реєстрації нотаріальних дій.

10. Принцип нотаріальної (об'єктивної) істини – це основне начало нотаріального процесуального права, відповідно до якого нотаріус

зобов'язаний встановити при вчиненні нотаріальної дії дійсні обставини справи та постановити обґрунтований нотаріальний акт, використовуючи для цього всі передбачені законом засоби. Вказівка у назві цього принципу саме на нотаріальну істину характеризуватиме цей принцип виключно як галузевий принцип нотаріального процесуального права.

11. Доцільно передбачити у нотаріальному процесі механізми усунення нотаріуса від вчинення нотаріальної дії шляхом надання заінтересованим особам права відводу нотаріуса. Заяву про відвід доцільно було б вирішувати органам юстиції, а наслідком задоволення цієї заяви повинне бути передання нотаріальної справи іншому нотаріусу.

12. Доказування є процесуальною формою пізнання у нотаріальному процесі. Доказування як процесуальна форма пізнання у нотаріальному процесі має такі особливості (ознаки): 1) нормативність; 2) документальність; 3) письмовість; 4) безспірність.

13. У нотаріальному процесі наявні такі стадії доказування: 1) визначення предмету доказування у нотаріальній справі; 2) збирання доказів (подання стороною і витребування нотаріусом); 3) дослідження доказів нотаріусом; 4) оцінка доказів нотаріусом.

14. Предмет доказування у нотаріальному процесі складають такі факти: юридичні матеріально-правові факти; нотаріально-процесуальні факти; факти, на підставі яких нотаріус реагує на порушення законодавства.

15. Фактами, які не підлягають доказуванню у нотаріальному процесі, є факти, які не потребують подання від заінтересованих осіб жодних доказів на підтвердження їх існування, а вони або ж вже вважаються встановленими згідно з законом (презюмовані факти), або ж вже відомі нотаріусу та необмеженому колу осіб (загальновідомі факти), або ж ті факти, які існують чи відбуваються на момент вчинення нотаріальної дії та в наявності яких нотаріус може пересвідчитися особисто під час вчинення цієї нотаріальної дії.

16. У нотаріальному процесі існують такі основні способи збирання доказів: 1) надання доказів особами, які звернулася за вчиненням нотаріальної дії, або іншими, заінтересованими у вчиненні нотаріальної дії, особами за власною ініціативою; 2) витребування нотаріусом відомостей і документів, необхідних для вчинення нотаріальної дії, від інших осіб; 3) самостійне отримання нотаріусом доказів з електронних реєстрів; 4) призначення експертизи; 5) надіслання повідомлень заінтересованим у вчиненні нотаріальної дії особам з метою пересвідчитись у відсутності в цих осіб заперечень щодо її вчиненні; 6) вчинення допоміжних нотаріальних дій.

З метою удосконалення законодавства зроблено такі пропозиції:

– доповнити ст. 9 Закону України „Про нотаріат” частиною 2 такого змісту: „Заінтересовані у вчиненні нотаріальної дії особи вправі заявити відвід нотаріусу у разі, якщо є обставини, які викликають сумнів в об'єктивності та неупередженості нотаріуса. Питання про відвід нотаріуса вирішується Головнім управлінням юстиції Міністерства юстиції України в Автономній Республіці Крим, головними управліннями юстиції в областях, містах Києві та

Севастополі. У разі задоволення відводу нотаріальна справа для вчинення нотаріальної дії передається іншому нотаріусу”;

– статтю проекту Нотаріального процесуального кодексу України щодо поняття доказів у нотаріальному процесі необхідно викласти в такій редакції: „Доказами в нотаріальному процесі є будь-які фактичні дані, на підставі яких у встановленому законом порядку нотаріус встановлює обставини, що мають значення для правильного вчинення нотаріальної дії. Ці дані встановлюються на підставі письмових доказів, пояснень заявників, заінтересованих осіб та їх представників, речових доказів, електронних доказів та висновків експертів”;

– частину 5 статті 12 Цивільного Кодексу України викласти в такій редакції: „Якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом або нотаріусом”;

– останнє речення частини 1 статті 3 Закону України „Про нотаріат” викласти та такій редакції: „Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду, або ж яка за станом здоров’я не зможе належним чином виконувати обов’язки нотаріуса”;

– частину 3 статті 47 Закону України „Про нотаріат” викласти в такій редакції: „Для вчинення нотаріальних дій не приймаються документи, які не відповідають вимогам законодавства або містять відомості, що принижують честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи або ділову репутацію юридичної особи, які мають підчистки або дописки, закреслені слова чи інші незастережні виправлення, документи, тексти яких неможливо прочитати внаслідок пошкодження, а також документи, написані олівцем, якщо інше не визначено законодавством”;

– частину 12 статті 44 Закону України „Про нотаріат” викласти в такій редакції: „Установлення дійсних намірів однієї із осіб (сторін правочину) може бути здійснено нотаріусом за відсутності інших осіб (інших сторін) з метою виключення можливості стороннього впливу на її волевиявлення”;

– частину 1 статті 4 Закону України „Про нотаріат” доповнити абзацом 5 такого змісту: „оглядати речові докази у місці їх знаходження, або ж вимагати пред’явлення їх йому для огляду”;

– частину 1 статті 49 Закону України „Про нотаріат” доповнити пунктом 1-1 такого змісту: „за внутрішнім переконанням нотаріуса він не має достатніх знань для вчинення нотаріальної дії чи є некомпетентним”;

– частину 1 статті 49 Закону „Про нотаріат” доповнити пунктом 3-1 такого змісту: „якщо задоволено заяву заінтересованої особи про відвід нотаріуса”;

– останнє речення статті 9 Закону України „Про нотаріат” викласти в такій редакції: „Нотаріальні і прирівняні до них дії, вчинені з порушенням встановлених цією статтею правил, можуть бути визнані недійсними у судовому порядку”.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Білозерська Є. І. Фіксація нотаріального процесу технічними засобами як одна із умов його достовірності / Є. І. Білозерська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 200-206.
2. Білозерська Є. І. Речові докази в нотаріальному процесі / Є. І. Білозерська // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 195-199.
3. Білозерська Є. І. Пояснення заявників, заінтересованих осіб та їх представників як засіб доказування в нотаріальному процесі / Є. І. Білозерська // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 3. – С. 203-208.
4. Білозерська Є. І. Предмет доказування у нотаріальному процесі / Є. І. Білозерська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 10. – С. 40-43.
5. Білозерська Є. І. Електронні докази у нотаріальному процесі / Є. І. Білозерська // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 207-211.
6. Білозерська Є. І. Фіксація нотаріального процесу технічними засобами / Є. І. Білозерська // Теорія нотаріального процесу: Науково-практичний посібник / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К. : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920 с. – С. 545-550.
7. Докази та доказування в цивільному процесі: теорія і практика: збірник матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. [«Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку»], (28 січня - 1 лютого 2010 року, м. Київ), Національна академія наук України, Київський університет права. – К., 2010. – С. 392-395.
8. Забезпечення доказів нотаріусами: матер. міжнар. наук.-практ. конф. [«Правові проблеми зміцнення української державності»], (м. Одеса, 19-20 листопада 2010 р.), Причорноморська фундація права. – Одеса, 2010. – С. 92-93.
9. Докази в цивільному та нотаріальному процесі: порівняльний аспект: зб. наук. праць за матер. першої міжнарод. наук.-практ. конф. вчених-процесуалістів, практиків, аспірантів, здобувачів і студентів, проведеної кафедрою правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка [«Проблеми процесуальної науки: історія і сучасність»], (м. Київ, 25-26 листопада 2010 року). – К., 2010. – С. 546-549.
10. Білозерська Є. І. Засоби доказування у нотаріальному процесі / Є. І. Білозерська // Актуальні проблеми теорії і практики нотаріального, цивільного, виконавчого процесу : їх співвідношення та взаємодія. – К. : ЦУЛ, 2013. – С. 384-386.

АНОТАЦІЯ

Білозерська Є. І. Докази та доказування у нотаріальному процесі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2013.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню доказів та доказування у нотаріальному процесі. У роботі досліджено поняття доказів та доказування у нотаріальному процесі, визначено коло можливих засобів доказування та досліджено їх особливості, обґрунтовано необхідність виокремлення окремих принципів нотаріального процесу, пов'язаних із доказуванням, проаналізовано зміст стадій доказування та особливості правового статусу суб'єктів доказування, досліджено питання фіксації доказів.

За наслідками дослідження зроблено низку нових наукових висновків з питань доказів та доказування у нотаріальному процесі, внесено пропозиції щодо вирішення проблемних питань нотаріальної практики, удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: докази, доказування, доведення, пізнання, нотаріальний процес, стадії доказування, оцінка доказів, засоби доказування, предмет доказування.

АННОТАЦІЯ

Белозерская Е. И. Доказательства и доказывание в нотариальном процессе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2013.

Диссертация посвящена комплексному исследованию доказательств и доказывания в нотариальном процессе.

На основании исследования научной литературы и нотариальной практики сделано вывод, что в нотариальном процессе средствами доказывания являются письменные доказательства, объяснения заявителей, заинтересованных лиц и их представителей, вещественные доказательства, электронные доказательства и выводы эксперта. Рассмотрены существующие в отраслевой науке нотариального процесса классификации доказательств на прямые и косвенные, на личные, вещественные и смешанные, на общие и специальные. Предложена собственная классификация доказательств на первичные доказательства и доказательства-подтверждения.

В диссертации исследуются особенности отдельных средств доказывания в нотариальном процессе. При анализе объяснения заявителей, заинтересованных лиц и их представителей определены пределы возможного применения этого средства доказывания в нотариальном процессе. Сделан вывод, что применение электронных доказательств в нотариальном процессе возможно в двух случаях: в случае использования нотариусом при совершении нотариального действия

электронного документа, а также в случае использования им баз данных единых и государственных реестров. В связи с особенностями отдельных видов доказательств исследуются вопросы фиксации доказательств и фиксации нотариального процесса.

Особое внимание в диссертации посвящено исследованию принципов нотариального процесса, определяющих особенности процесса доказывания. Предложено выделять принцип нотариальной истины и принцип официального выяснения обстоятельств дела как самостоятельные принципы нотариального процесса.

Исследуются субъекты доказывания в нотариальном процессе, которыми являются нотариус, лица, обращающиеся к нотариусу за совершением нотариального действия, лица, чьи интересы затрагиваются нотариальным действием, а также лица, которые предоставляют доказательства по запросу нотариуса. Анализируются отдельные вопросы правового статуса этих субъектов.

В работе исследуются также стадии доказывания, которыми являются определение предмета доказывания, сбор доказательств, исследование доказательств, оценка доказательств.

По результатам исследования сделаны некоторые научные выводы по вопросам доказательств и доказывания в нотариальном процессе, сформулированы предложения относительно решения проблемных вопросов нотариальной практики, усовершенствования действующего законодательства.

Ключевые слова: доказательства, доказывание, познание, нотариальный процесс, стадии доказывания, оценка доказательств, средства доказывания, предмет доказывания.

SUMMARY

Bilozerska E.I. Evidence and proof in notarial procedure. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Science in Law, specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private International Law. – Kyiv National Taras Shevchenko University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2013.

This thesis is devoted to complex examination of evidence and proof in notarial procedure. The concept of evidence and proof in notarial procedure is examined in the paper, the possible range of means of proof and analysis of their specificity is determined, the necessity of separation of certain principles of notarial procedure which are related to proof is justified, the content of stages of proof and features of legal status of subjects of proof is analyzed, questions of fixation of evidence are investigated.

As a result of research a number of new scientific findings on evidence and proof in notarial procedure and granted suggestions for solving some practical issues, proposals as to the improvement of legislation were made.

Key words: evidence, proof, proof of knowledge, notarial procedure, the stage of proof, evaluation of evidence, means of proof, a subject of proof.